

La terminologia de la crisi i del decreixement

Ens esperen temps difícils. ¿Creixement indefinit o sostenibilitat ecosocial?

JOAQUIM SEMPÈRE

Professor emèrit de la Universitat de Barcelona
jsemperecar@hotmail.com

Professor emèrit de sociologia a la Universitat de Barcelona, especialista en decreixement, conflictes socioecològics i necessitats humanes. Doctor en filosofia per la Universitat de Barcelona i llicenciat en sociologia per la Universitat de París X, està vinculat al grup de recerca

en Territori, Població i Ciutadania (TERRIPOC). Entre moltes altres obres, ha publicat *Mejor con menos. Necesidades, explosión consumista y crisis ecológica* (2009) i *Las cenizas de Prometeo. Transición energética y socialismo* (2018).

Resum

Aquest article ens ajuda a entendre els fonaments de l'anomenada Teoria del decreixement, dins de les economies alternatives i socials. L'objectiu del decreixement és abandonar la fita del creixement econòmic indefinit i redefinir les prioritats econòmiques sobre la base de les necessitats bàsiques de tothom, especialment en energia i alimentació. L'article ens permet observar, a més, la terminologia usada en aquest marc, que suposa un canvi molt evident respecte de la terminologia del model econòmic predominant.

PARAULES CLAU: economia; decreixement; innovació terminològica; energia; alimentació

Abstract

Difficult times ahead of us. Indefinite growth or ecosocial sustainability?

This article helps us to understand the foundations of the so-called Theory of Degrowth, within alternative and social economies. The goal of degrowth is to abandon the goal of indefinite economic growth and redefine economic priorities based on the basic needs of all, especially in energy and food. The article also allows us to observe the terminology used in this framework, which is a very obvious change from the terminology of the predominant economic model.

KEYWORDS: economy; degrowth; terminological innovation; energy; food

TERMINÀLIA 25 (2022): 54-56 · DOI: 10.2436/20.2503.01.176
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

“**D**ecreixement” és encara una paraula maleïda. Evoca pobresa i atur. Molts publicistes la rebutgen com un mal auguri, com una proposta insensata i irracional. La població en general comparteix aquest rebuig. I els governants i polítics no volen de cap manera ser associats a un lema tan impopular. Si hem viscut, en menys de 15 anys, la crisi financera de 2008 i la de la covid, dues crisis que ens han fet patir —a uns més que a d’altres, tot s’ha de dir—, ara no és hora de proposar una nova reducció de l’activitat econòmica. On aniríem a parar?

El drama és que el debat públic sobre aquest tema es mou en una confusió total. La literatura mediambiental fa molts anys que sosté que si el món continua amb les mateixes pautes de creixement de població, producció industrial, producció d’aliments, crema de combustibles, contaminació i transport mecànic, per citar només les variables més prominents, l’economia mundial s’encamina cap a un col·lapse. Això ho van dir Donella Meadows i col·laboradors el 1972 en el llibre *Límits al creixement*, producte d’un encàrrec del Club de Roma. Quasi ningú no els va fer cas, ni a dreta ni a esquerra, però les dues revisions fetes 20 i 30 anys més tard van revelar que els pronòstics s’anaven complint amb una exactitud sorprenent. Les investigacions de centenars de grups de recerca d’arreu del món han anat afegint noves dades que confirmen la tendència d’aquell informe. Cada cop és més evident que si el creixement continua, anem al desastre. Què té de dolent, doncs, parlar d’aturar el creixement o decreixer?

El que té de dolent és que no ens agrada la perspectiva de viure amb menys. Així de senzill: no ens agrada. Però tampoc ens agrada fer-nos vells i, això no obstant, sabem que ens farem vells, ens agradi o no... si no ens morim abans! És de sentit comú, per això, acceptar l’envelliment com un destí inexorable, i en tot cas preparar-nos per viure una vellesa agradable, profitosa, etc. De manera anàloga, no du enlloc negar que caldrà —ja cal ara mateix— viure amb menys, simplement perquè no ens agrada. No serà una opció, serà una necessitat. No tindrem tants metalls, tant ciment, tanta fusta ni tanta energia. Haurem de passar amb menys recursos. En si mateix, passar amb menys recursos no sembla que hagi de ser cap drama ni cap situació insuportable. Si administrem bé aquests recursos disminuïts, podem viure amb satisfacció i dignament. Fins i tot millor que ara, quan un de cada 10 habitants del planeta no té menjar suficient i milers de milions viuen en la pobresa mentre una minoria acapara la riquesa disponible. L’opulència d’alguns s’obté amb la degradació d’ecosistemes i la sobreexplotació dels recursos. Si administrem amb eficàcia i equitat aquests recursos, podem viure millor i viure tothom. Podem fabricar edificis, mobles, màquines i vehicles més sòlids, que durin molt més. Podem com-

partir artefactes (rentadores, vehicles...) en comptes de tenir-ne un cada família, i així estalviar en materials. Podem viatjar menys i fer-ho més a prop. Podem decidir que prescindim d’objectes costosos en materials i energia que no ens siguin indispensables, imaginant formes de vida més frugals.

Hi ha un punt crucial en el qual és obligat aturar-se: l’energia. L’energia és a tot arreu. No hi ha activitats humanes sense energia, sigui somàtica o exosomàtica. En els darrers dos segles ens hem acostumat a usar molta energia exosomàtica, que en un 85 % ha arribat a ser de combustibles fòssils (carbó, petroli, gas), en quantitats desorbitades, si es mira amb perspectiva històrica. Quan els cremem provoquen l’escalfament de l’atmosfera i el canvi climàtic; i, cosa que s’oblida sovint, són finits i destinats a exhaurir-se a la segona meitat d’aquest segle. Doncs bé: hi ha una creença molt difosa segons la qual amb energies renovables del sol (i altres, com la geotèrmica i les marees) podem mantenir el mateix tren de vida que tenim avui, i posar-lo a l’abast de més gent. Aquesta creença és injustificada pel que avui sabem. Les energies renovables no s’esgotaran (mentre duri el sol), duraran per sempre; però necessiten molt espai per a la seva captació i, sobretot, molts metalls poc abundants en l’escorça terrestre (coure, cobalt, liti, neodimi, platí, disprosi i uns quants més). Càlculs científics indiquen que amb aquestes limitacions, un sistema energètic 100 % renovable no podrà proporcionar-nos l’enorme quantitat d’energia que ens donen els fòssils i l’urani. Les reserves d’aquests i altres metalls estratègics —no sols per a la transició energètica, sinó també per als canvis industrials associats a ella, com el vehicle elèctric o els captadors termosolars i la digitalització generalitzada— no donen per tant, i el seu reciclatge tampoc.

Sense l’abundància energètica d’avui, que ens sembla natural i eterna però no ho és, adeu a moltes de les comoditats de què gaudim una part de la humanitat i a la qual aspiren la resta dels humans. I això no és tot. La nostra alimentació perilla perquè el sistema agroalimentari depèn també de recursos finits de l’escorça terrestre: petroli, fertilitzants minerals, plaguicides químics i altres, també destinats a exhaurir-se. Serà imperatiu substituir l’agricultura “industrial” d’avui, que mineralitza i empobreix els sòls, per una agricultura ecològica sense entrants minerals ni petroli, que s’esforci a regenerar els sòls a fi que conservin una fertilitat natural basada en la microflora i microfauna que els dona vida perdurable. Aquest canvi no serà l’únic que caldrà emprendre, perquè cal una nova relació cooperativa entre espècie humana i natura (respectar els cicles naturals, la biodiversitat, etc.); però sí que serà el canvi més seriós, perquè ens hi va l’alimentació.

Això vol dir abandonar els somnis de grandesa ja inviàbles, renunciar als luxes i reorganitzar l’economia sobre bases completament noves. Vol dir abandonar

IMATGE 1. Terminologia associada al tema del decreixement

la fita del creixement econòmic indefinit i redefinir les prioritats econòmiques sobre la base de les necessitats bàsiques de tothom, començant per una alimentació sana i suficient. La meua aposta és que la tasca de reconstruir sobre aquestes línies les nostres societats oferirà a les generacions que puguen un projecte de societat molt més atractiu que el del món actual, que és un món de soroll i de fúria, d'ambició material i agressivitat. Serà el projecte d'una societat obligadament més frugal, però que ens pot permetre redescobrir la solidaritat, l'ajuda mútua i el respecte per la natura i els seus ritmes. El *decreixement*, ens agradi o no, ens vindrà imposat per l'esgotament dels recursos

naturals causat per dos segles de desmesura i excés. Aprofitem-lo per construir una vida probablement més austera, però que, malgrat els perills que haurà de travessar la transició, pot ser una vida millor. A condició d'evitar de caure en una lluita fratricida —si confonem austeritat amb infelicitat— i treballar en un projecte col·lectiu de societat al servei d'una nova racionalitat ecosocial. Tampoc hem d'oblidar que molta gent no entindrà uns moments difícils que ens imposaran canvis no sempre desitjats ni còmodes. Alguna d'aquesta gent podrà reaccionar amb atzagaiades polítiques i socials contra les quals cal estar previnguts i decidits a lluitar. ✿